

Tartu Ülikool
Filosoofia teaduskond
Kirjanduse ja kultuuriteaduste instituut
Eesti ja võrdleva rahvaluule osakond

Kerttu Maripuu

MEESTE JUTUD SÜNNITUSEST:
vaade sünnitusele mees- ja jutu-uurimuslikust aspektist

Bakalaureusetöö

Juhendaja dotsent Tiiu Jaago

Tartu 2009

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Meeste juttude sotsiaalne ja kultuuriline taust.....	7
2. Meeste juttude ülesehitus.....	14
3. Tegelased meeste juttudes.....	22
3.1 Naine ja mees.....	22
3.2 Laps.....	26
3.3 Personal.....	28
Kokkuvõte.....	34
Kasutatud allikad.....	37
Summary: Men's tales about childbirth – view on childbirth from the perspective of men's studies and narrative studies.....	39

Sissejuhatus

Töös analüüsitava materjali moodustavad intervjuud meestega, kes on olnud oma lapse sünni juures tugiisikuks. Intervjueerisin ühtteist meest 2009. aasta märtsis ja aprillis. Intervjueeritavad on mulle rohkem või vähem tuttavad, vaid ühel juhul kohtusin intervjueeritavaga esimest korda vahetult enne intervjuud. Samuti on mulle tuttavad suurem osa naistest, kellest räägiti, vaid kaks neist on mulle võõrad. Valisin intervjueeritavad oma tuttavate hulgast mitmel põhjusel. Esiteks uskusin, et see hõlbustab intervjuude kokkuleppimist. Teiseks arvasin, et meestel võiks olla nii isiklikul ja delikaatselgi teemal mugavam rääkida pigem tuttava kui võõra naisega. Tuttavate vahel jäi niisiis ära vältimatu usaldusloomise periood. Kahel mehel oli rääkida kaks lugu, ülejäänud mehed rääkisid ühe lapse sünnist. Mehed olid vanuses 25-36 aastat. Vahest tasub märkimist ka see, et kõik mehed elavad oma peredega koos.

Intervjuutehnikana kasutasin narratiivset intervjuud, mis eeldab, et küsimus püstitatakse avarana ja lahtise lõpuga (Laherand 2008: 212). Tavaliselt tutvustasin ma oma teemat meestele juba telefoni teel intervjueerimiseks nõusolekut küsides. Rääkisin, et teen bakalaureusetööd meeste juttudest sünnituse kohta ja küsisin, kas nad on nõus rääkima, kuidas nende laps(ed) sündis(id). Hiljem silmast-silma kohtudes palusin meestel rääkida sünnitusest, alustades sellest, mida mees sünnituse alguseks peab, kuni selleni, mida ta loeb selle lõpuks. Minu eesmärk oli intervjueeritavaid võimalikult vähe mingi konkreetse teema juurde suunata ja lasta neil endal valida, mida nad just soovivad rõhutada, millest vaikida. Meeste lugu sündis koha peal, intervjuu käigus. Sellele viitavad sellised repliigid nagu „Ma ei mäleta eriti”, „Oota, ma mõtlen”, „Esimese hooga ei tulegi rohkem midagi meelde” jne. Mind huvitas, millised on meeste lugude teemad ja kas meestel kujunevad välja mingid korduvad teemad, kuidas mehed oma jutu üles ehitavad, st millistest episoodidest meeste jutt koosneb.

Tavaliselt küsisin pärast loo lõppu lisaks, kas mees ennast enne sünnitust kuidagi ette valmistas; kuidas üldse sündis see otsus, et mees sünnitusele kaasa läheb; millisena mees näeb enda rolli sünnitusel ja kas mees oli sünnituse juures pigem enda või naise pärast.

Intervjueerimine toimus kas intervjueeritava kodus või kohvikus, sõltuvalt sellest, kuidas intervjueeritavale paremini sobis. Tavaliselt kestis intervjuu umbes pool tundi, mõnikord ka vähem. Intervjuude salvestused on minu valduses. Meeste nimed olen oma töös muutnud nii, et esimesena intervjueeritu varjunimi algab A-ga, teine B-ga jne: nii on varjunimede järgi jälgitav ka jutustaja intervjueerimise järjekord. Samuti olen andnud varjunimed teistele jututegelastele, keda mehed oma lugudes nimepidi on maininud.

Oma töös kasutan võrdlusmaterjalina Lena Marander-Eklundi artikleid naiste sünnitusjuttudest. Ta intervjueeris esmasünnitanud naisi kolmel eri korral – esimest korda enne sünnitust, teist korda pärast sünnitust ja kolmandat korda umbes aasta aega hiljem, paludes naistel rääkida sünnitusest nii, nagu nad seda mäletavad, alustades sellest, mida nad peavad sünnituse alguseks, kuni selleni, mida peavad sünnituse lõpuks. Korduvad intervjuud võimaldasid tal uurida, kuidas naiste sünnituslood kujunevad ja varieeruvad. Samuti rakendan tema kasutatud lugude analüüsimetodit. Marander-Eklund käsitleb oma artiklis *The Actors in Young Women's Childbirth Stories* („Tegelased noorte naiste sünnitusjuttudes”) sünnitusjutte analüüsides neid kui draamat, kus sündmused toimuksid justkui laval ja igal osalisel on kindel roll. Võttes aluseks Katherine Galloway Youngi töö *Taleworlds and Storyrealms* („Jutuilma ja jutustuse väli”), eristab Marander-Eklund jutuilma sündmused ja jutustamise kui sündmuse – need sündmused asuvad eri tasanditel. Jutustuses toimivad samaaegselt kolm välja – Jutuilmal (*taleworld*) on oma kindel aeg, ruum, tegelased. See on väli, mis jutustajal on teada enne jutustamist, nõ mentaalne tekst - lugu, mida ta taas ja taas jutustada saab. Jutustuse väli (*storyrealm*) saab aga eksisteerida ainult jutustamise hetkel: nii kaua, kuni kestab jutustamine, ja selle tulemuseks on konkreetne tekst. Sellele väljale kuulub ka jutustamistehnika ja žanrivalik. Vestluse väli (*realm of conversation*) asetub loo kui potentsiaalse teksti ja jutustuse kui konkreetse teksti vahele – sellele väljale jäävad näiteks vestluses osalejate ja toimumiskoha mõju jutustusele. Antud juhul kattub vestluse väli intervjuuolukorraga. Jutustaja juhatab kuulaja jutuilma jutustuse välja kaudu: kasutades kompositsioonitehnikaid ja jutustamise strateegiaid, mis on antud žanrile iseloomulikud, saab ta edasi anda jutuilma, kus leiavad aset need sündmused, mida jutustaja meenutab (Marander-Eklund 2006: 141-143). Ulf Palmenfelt on seda kirjeldanud nii, et me võime ette kujutada, kuidas jutustaja liigub erinevatel väljadel kord koos kuulajatega, siis jälle neid mõnele teisele väljale maha jättes jne. Tegelased

jutuilmas liiguvad jutustatavates paikades, samal ajal kui vestluse osalised võivad seal ka tegelikult liikuda, nagu Ulf Palmenfelti näites ongi (Palmenfelt 2006: 104-105).

Kui Palmenfelt keskendub ennekõike küsimusele, kuidas koht mõjutab loo jutustamist, siis Marander-Eklund analüüsib, kuidas jutustaja annab jutuilmale tegelastele enam-vähem fikseeritud rollid, kuidas ta lubab neil „laval” ja jutustaja kontrollitud jutuilmas tegutseda (Marander-Eklund 2006: 141-143).

Marander-Eklundi uurimusest selgub, et naiste juttudes on naise enda keha selleks „lavaks”, kus sündmused aset leiavad ja kehaga toimuvad muutused määravad ka jutu kulgemise. Peategelane ja jutustav „mina” on naiste juttudes suuresti kattuvad (Marander-Eklund 2000: 201-202).

Kuigi naiste sünnituslugusid võib vaadelda enesepresentatsioonina, ei ole naine „laval” üksi. Marander-Eklund küsib: kes peale naise on veel loo tegelased?; kellega teeb naine oma lugudes koostööd?; kas rollid narratiivi käigus muutuvad?; millist rolli mängib selles kontekstis kehalisus?; kuidas on markeeritud uue tegelase astumine lavale?

Tegelase mõiste märgib niisiis ühest küljest jutuilmale tegelasi, kes viivad sündmusi edasi, teisalt aga on need tegelased seotud ka sotsiaalse kontekstiga, eelkõige aruteluga sünnituse erinevate viiside – aktiivsünnituse ja sünnituse tehnokraatliku mudeli üle. Marander-Eklund vaatllebki, kuidas naised oma juttudes ennast selle diskursuse suhtes positsioneerivad. Nii näiteks esitavad naised ennast oma lugudes kas patsiendi või juhina, ämmaemandaid ekspertide või abilistena, isasid abiliste või eemalolevate meestena jne. Kuna Marander-Eklund intervjuueeris naisi kolmel erineval korral, siis oli tal võimalus uurida, kuidas naise juttu aja jooksul muutub. Vahetult pärast sünnitust jutustades on naine loo peategelane. Siin ta kirjeldab ennast kui sünnitajat. Teistkordsel jutustamisel aasta aega hiljem on ta juba ema, kes räägib oma lapse sünnist. Ämmaemandat kujutatakse sünnitaja peamise koostööpartnerina, kelle rollinimed võiksid vahest olla piirivalvur, ekspert ja abistaja. Mees on tavaliselt kusagil taustal ja aasta aega hiljem on tema roll juba muutunud abistaja omast isa omaks. Aasta aega pärast sünnitust on laps kesksel kohal, siis mängib ta koos sünnitava naisega juba peamist rolli (Marander-Eklund 2006:143). Tegela rollid muutuvad seega ühe loo jooksul (sünnitav naine – ema jne), aga ka erinevatel jutustamiskordadel.

Transkriptsioonimärke olen kasutanud järgmiselt:

(.) Lühike, kuid siiski selgesti eristuv paus

(1) Pikem paus, sulgudes sekundid

alla joonitud Rõhutatud koht

kaldkiri minu rõhutus

(sulgudes) minu kommentaar

- pooleli jäänud mõte

1. MEESTE JUTTUDE SOTSIAALNE JA KULTUURILINE TAUST

Meeste jutud on vaadeldavad nn „uue isaduse” kontekstis, millest kirjutavad näiteks Mari-Liis Toming (Isarolli muutumine – isa lapsega kodus, 2007) ja Dagmar Kutsar (Mees ja perekond: isadus, 2007). Mari-Liis Tomingu järgi on varasemad isarolli puudutavad uurimused keskendunud eelkõige negatiivsetele aspektidele, olukordadele, kus isad oma vanemarolli ei täitnud. See on takistanud positiivse isakujundi esiletõusu. „Uuelt isalt” oodatakse lisaks perele majandusliku turvatunde pakkumisele ja perekonna esindamisele väljaspool kodu veel seda, et ta pühenduks rohkem kodustele asjadele. Ühe olulisema erinevusena varasemast isakujundist märgib Mari-Liis Toming seda, et „uuel isal” on lähedasem suhe lapsega, ta näitab välja oma kiindumust ja emotsioone ja pühendab oma lapsele rohkem aega (Toming 2007: 65-67). Eestis on tingimused selleks loodud – isadel on võimalus jääda lapsehoolduspuhkusele ja saada vanemahüvitist. Erinevalt varasemast, eelkõige Nõukogude ajast, ei hoita isasid enam raseduse ja sünnitusega seonduvast eemal. Vastupidi – isad kaasatakse juba raseduse alguses – nad käivad koos naisega arstivisiitidel ja ultraheliuuringutel, käivad naistenõuandlates peetavatel loengutel ja lõpuks osalevad sünnitusel. Mitte üksnes sünnitus, vaid kõik lapsesaamisega seotu on tänapäeval partnerite ühine ettevõtmine. Tänapäevaks ulatub peresünnituste arv üle poole kõigist sünnitustest, nt aastal 2005 Tartus 85% (tartu.postimees.ee/150905/tartu_postimees/177026.php). Seega on meeste osalemine sünnitusel pigem reegel kui erand. Üldiselt vastasid mehed minu küsimusele „Kuidas sündis otsus, et sa sünnitusele kaasa lähed?”, et see küsimus ei vajanud isegi mitte arutelu:

Ants: Meil oleks tekkinud väga suur tüli sellest, kui ta oleks öelnud, et: “Ma ei taha!” Aga noh, ma täitsa aktsepteerin, sest noh, ma ei saa aru. Minu jaoks on see tähtis. [...] Aga mulle endale oli see vajalik. Et ma oleks seal. Noh, see on näiteks, no ma ei tea, see on minu laps. Ma olen nagu teda, kuidagi aidanud teda (.) või tema ema? Et mingi sideme tekitamiseks või lihtsalt. See on noh mingi emotsionaalne vajadus. Ja mul oli hirmus hea meel. Ja minu respekt nagu naiste vastu tõusis jälle kümme korda.

Bruno: No see oli nagu nii elementaarne, et juba algusest peale, et isegi nagu selles mõttes me vist isegi ei rääkind sellest. Et noh, see oli nii algselt nagu teada juba, et noh me nagu nii koos kasvasime nagu selle mõttega, et see oli -, seal ei olnud nagu isegi mingit arutelu.

Daniel: Ei ole nagu-, ei olnud nagu seda mõtetki, et ei peaks olema onju. Aga lihtsalt noh-, ka mitte nagu mingi-, ma ei tea, see tundub nagu hästi normaalne ja täiesti elementaarne ikkagi praegu onju. Ja see on ilmselt hästi õige, kui sa vaatad nagu sellele tegelasele otsa see esimene hetk, kui ta silmad lahti teeb, et noh, hästi imelik tegelikult, kui seal ei oleks onju.

Feliks: Ma ei tea, seal isegi pold nagu isegi mingit-, isegi mingit arutamise varianti pold. See oli nagu algusest saadik oli nagu teada et. Tähendab ma ei oleks nõus old nagu. Ilma. Et noh, palju neid lapsi ikka sünnib onju. See on nagu pulma minekuga onju (2) See on see ütlus onju, et kui naine tahab last saada, et siis ta saab ka onju. Ja siis targem on ise tegemise juures olla onju.

Illimar: Ma ei tea, see tuli kuidagi automaatselt. See vist ei olnud nagu väga mingit arutelu isegi selle üle.

Ilmneb, et sünnitusel osalemine on nende perede jaoks olnud tõepoolest iseenesestmõistetav - miski, mille üle isegi ei arutata. Antsu ja Feliksi peres oleks sellest võinud tülīgi tekkida, kui naine neid sünnituse juurde poleks tahtnud. Mõnes peres vajas mehe osalemine siiski partnerite ühist otsust. Näiteks Jaan arvas, et ta ei ole võimeline sünnitusel osalema, sest ta kartis verd. Herbert ja tema naine ei osanud kumbki võtta seisukohta, kas Herberti osalemine on vajalik või mitte. Kalle, kes alguses väidab, et tema osalemine oli algusest peale selge, ütleb hiljem, et ta naine kaalus teisigi võimalusi.

Guido väljendab pahameelt meeste suhtes, kes oma naisega sünnitusele kaasa ei lähe. Tema arvates on mehe ja isa kohus seal olla:

Selles mõttes, et tõsiselt ma ei saa aru meestest, kes nagu. Just oli kõrval üks nagu Gita sõbranna ja tema mees, kes on abielus veel. Jaa, ja siis mees ütles: „Ei, mina küll ei tule sinuga sünnitusele kaasa!” Ja täitsa tõsiselt nagu. Ja see, noh ma ei tea, mul, mind isegi nagu pahandas või nagu noh, Gitat ka nagu, noh umbes, sa oled nagu lapse isa ja sa julged niimoodi nagu rääkida, et: „Ma ei lähe oma naise sünnitusele kaasa, ma ei lähe teda aitama.” See on nagu-, nagu väga veider.

Mõne mehe jaoks on sünnitusel osalemine niisiis õigus, mõne jaoks kohustus ja mõne jaoks enesestmõistetavus.

Personali seisukohast on mees sünnituse juures selleks, et naist aidata ja seda, et mees soovib seal üksnes enda pärast viibida, pole siiani piisavaks põhjuseks peetud (Kutsar 2007: 59). Küsisin meestelt, kas nad olid sünnituse juures pigem enda või naise pärast ja üldiselt vastati, et ikka selleks, et naisele abiks olla. Ants põhjendas seda enda emotsionaalse vajadusega ja seda, et ta naisel temast abi oli, pidas ta lisaboonuseks. Ka Kalle arvas, et ta oli seal pigem enda pärast. Mõlemad jõuavad aga lõpuks ikka selleni, et saavad naisele abiks olla. Ainus, kes arvab, et naisel võib olla mugavam sünnitada naiste seltskonnas, on Lembit, kes oli sünnituse juures, kus osalesid peale tema tugiisikuna kaks naist. Lembitu arvates võib mehe juuresolek naisele lisapingeid tekitada:

Lembit: Ja no mulle tundus see nagu isegi nagu kohati see, et-, et see sünnitus on ikka nagu natuke nagu siuke naiste teema, onju. Seal oli nagu-, seal oli nagu-, noh mingil hetkel mulle tundus nagu, et Hannal oli isegi mugavam võib-olla nende, noh, siis koos-, need sõbrannad, kes tal-, üks oli Valgast ja siis see-, see nagu kodusünnituse spetsialist. Et nendega oli nagu lihtsam, et-.[...] Ainult see, et kui-, no see on minu arust ka tema valik, et kas ta tunneb onju, et see minu kohalolek kergendab ta sünnitamist. Võib-olla ta hoopis vastupidi tunneb, et: „Kurat, et see on nagu vastik isegi, et mul mees kõrval on. Mul on nagu-, mul ei lähe võib-olla kõik nii hästi, kui ma tahan onju.” Et see tekitab mingit lisapinget onju. Noh näiteks. Võib olla ka variant see.

Küsisin meestelt, kuidas nad enne sünnitust ette valmistatud olid. Jätsin täpsustamata, kas mõtlen selle all emotsionaalset ettevalmistust, sünnitusteemalise kirjandusega tutvumist, perekoolis käimist vmt. Vastused sellele küsimusele kajastavad meeste suhtumist sünnitusse – on see midagi väga loomulikku ega vaja seetõttu erilist valmistumist või on tegemist erakordse sündmusega ja ettevalmistus käib asja juurde. Illimari ja Herberti sõnum on, et sünnitus on täiesti loomulik asi ja seetõttu pole vaja ennast selleks ka kuidagi eriliselt ette valmistada:

Illimar: Eee, absoluutselt mitte. Ei ma jah, ei põhimõtteliselt kuidagi ei salli neid klänne või mingeid siukseid asju, et, klubi. Või mind ajas nagu pigem närvi see ka, kui kui Rita nagu käis luges kuskilt mingeid perekoole ja asju, et mida inimesed nagu peavad tegema enne ja, et see: “Kuulge!” Mitusada-, mitutuhat aastat on inimesed sellega nagu hakkama saanud ilma igasuguste nagu asjadeta, et oleks nagu väga- väga mingit tsirkust tegema, et siis. Et ei, ma küll ei nagu väga ei lugenud midagi.

KM: Aga mingid teadmised sul olid sellest ikkagi?

Illimar: Jah, ma teadsin, kust otsast laps peaks nagu välja tulema ja nii hehhehheh.

Herbert: Noh, mõtlesin, et jumalasta kuradi loomulik protsess, et noor naine sünnitab, kurat. Või (.) ma olin kaheteistaastane kui ma üksi kodus olin ja vasika vastu võtsin. Mis seal siis vahet on lõppude lõpuks. Papa-mamma olid linnas kuskil, tulid tagasi, siis oli-. (2) Ma olin kõrvalt näind enne, kuidas see käib, sikutasin kõiega välja, kurat, mis seal siis ära ei ole.

Guido ja Ants esindavad teistsugust suhtumist. Guido räägib uhkelt, kuidas ta oli rasedusse ja sünnitusse puutuvaga hästi kursis, oli lugenud selleteemalist kirjandust ja tema jaoks ei esinenud kogu protsessis ühtegi üllatust. Ants käis kuulamas perekooli loenguid ja räägib naerdes, mõnevõrra ehk piinlikkustgi tundes, kuidas ta osales ainsa mehena loengul „Väikelapse toitumine ja imetamine.”

Perekooli loenguid, kus mehed samuti osalesid, nad väga kõrgelt ei hinda:

Jaan: Me käisime, üks kord käisime seal perekoolis, kus lihtsalt oli loengu vormis nagu, mida teha kui noh naine hakkab tundma, et ta hakkab sünnitama. Et noh, selline hästi nagu üld-.

Feliks: Me läksime-, me käisime seal pereringis. Ja siis-, ühe korra käisime aint. Sest kui me neid ülejäänuid nägime, siis me mõtlesime, et küll me ära sünnitame nagu. Et kui sellised saavad hakkama. No seal olid ikka no sellised, noh siuksed küsimused olid ikka niimoodi, et meil see ämmaemand oli ka et, ohkas iga küsimuse järel nagu: „Kas tõesti nigu umbes ka ei kujuta ette, et kuidas need lapsed nagu tulevad, eks.” [...] Aga jah, minu meelest räägitakse küll palju hirmasamaid lugusid sünnitusest kui see tegelikult on. No kasvõi need perekoolid eksju. No nendes perekoolides see programm on siuke, et seal juhtub kõiki asju, see on nii hirmus. Kõik, kõik niimoodi verd pritsib ja kõik laguneb laiali, ja arst ei tegele sinuga ja siis sa kukud laua pealt maha ja. Hirmutatakse inimesed nii ära ja siis ongi see, et mida see isa sinna ronib, onju.

Feliksi jutust selgub veel üks teema, mis meeste juttudes aeg-ajalt esile kerkib. See on hirmu ja hirmutamise teema. Feliksi puhul tekitati hirmu perekoolis – kohas, mille ülesandeks on „võimalike hirmude vähendamine, mis meestel seoses eelseisva sünnitusega võivad tekkida.” (Kutsar 2007: 58). Ka ma ise mäletan, kuidas aastal 2003 ämmaemand sünnituseelses loengus rääkis, et pole sugugi harvad need korrad, kui sünnitaja asemel tuleb tegeleda minestanud meestega. 2009. aasta mais küsisin visiidi käigus selle kohta oma arstilt – tema sõnul pole see hoopiski nõnda – tema praktika jooksul olla sellist asja juhtunud paaril korral ja sedagi siis, kui mees on üleväsinud vms. Illimar väidab samuti, et teda oli enne sünnitust pigem hirmutatud:

KM: Aga mingid ootused olid sul?

I: Pigem nagu (3) pigem nagu oli mind hirmutatud enne, et mehed kukuvad nagu sünnituse kõrval ära ja-ja-ja, et seda verd ja tatti on nagu nii palju, et paha hakkab. Et ei midagi sellist.

Herbert räägib, et tema sünnituse juures viibimist ei kahetse ja ei tea oma tuttavate seas kedagi, kes arvaks, et sünnitus oleks hirmus:

Kusjuures minu tuttavad, ega ma ei tea ka kedagi, kes oleks rääkind, et ära mine või et kole või hirmus vä. Mul üks töökaaslane käis, see ütles, et: „Oo, vägev!”, et-et-et kindlasti, et ikka väga võimas ja kõik pidi olema, lõikas ka nabanööri läbi, titt sülle ja oo, vägev, et. Mina sellest kartmisest ei oskand küll midagi arvata. (4) Minu meelest on see väga-, oh, mina ei teagi, mis need ütlevad, et miks siis-, kas nad ei kannata vaadata või-või-või mina ei tea. Verd või mida nad kardavad seal. Noh, mõtlesin, et jumalasta kuradi loomulik protsess, et noor naine sünnitab, kurat.

Hirmu teema kerkib kõigis neis intervjuudes mehe algatusel ja on meeste seas ilmselt jututeemaks nagu Herberti kommentaarist näha. Illimari sõnul kujunes tema ettekujutus sünnitusest kuuldud juttude põhjal – „noh, need müüdid, mida ikka räägitakse.” Sünnitusel minestavaid ja muidu sünnitusel ebakohaselt käituvaid mehi näidatakse komöödiafilmideski.

Hirmu teemaga seoses tuleb esile veel üks teema – sünnitus võib mehe jaoks olla ebasobiv vaatepilt. Dagmar Kutsari sõnul levib kirjanduses väiteid, et mehe sünnituse juures viibimine võib põhjustada probleeme, nagu stressirohke sünnitus, sugueluhäired ja abielulahutused (Kutsar 2007: 59). Selliseid seisukohti kohtab aeg-ajalt ka meedias (eestinaine.ee/artikkel.php?id=7579&k=1) ja arutelud meeste sünnitusel osalemise üle internetifoorumites ja kommentaariumides kestavad (buduaar.ee/Foorum/topic/23679). Niisiis – kuigi nende meeste jaoks on sünnitusel osalemine iseenesestmõistetav, vihjavad nad ka teistsugustele seisukohtadele. Eelpool toodud tsitaadis räägib Herbert „nendest”, s.o. meestest, kes sünnitusele ei lähe ja arvab, et nad kardavad verd. Illimari on samuti hirmutatud just sellega, et sünnitusel „seda verd ja tatti on nagu nii palju, et paha hakkab.” Antsu loos üritab ämmaemand teda mehe silmadele ebasobivast vaatepildist eemal hoida:

Meil oli hästi tore ämmaemand muidu ja kõik oli nagu hästi vahva, a kuskilt on neile veel sisse jäänud, et mees ei tohi nagu näha naise häbedust, kui seal on nagu natuke verine või seal on midagi, et noh et, ma ei tea, kakat tulnud. Et see on-, mingid sellised imelikud. A nad said suhteliselt

kiiresti sellest üle, et mul-, mind nagu ei häiri see, et nagu ei (.) ei-. „Vuih, ma ei taha suga enam seksida, sest ma nägin, kuidas sa-, mingeid kolemaid asju nägin”.

Kalle räägib, et ta naine kaalus enne sünnitust võimalust võtta tugiisikuna kaasa hoopis õde, sest ta arvas, et „võib-olla ei ole umbes nagu mehele hea vaadata, et kuidas-. Et pärast ei taha enam üldse koos olla heh või midagi siukest.” Danieli peres tähendas sünnituseks ettevalmistus seda, et omavahel arutati läbi, kus Daniel sünnituse ajal seisab:

Me enam-vähem rääkisime läbi, mõtlesime, kus ma -, kus ma umbes seisan eksole. Seal ühel hetkel kästi jalga suruda, siis ma olin ikkagi seal kuskil suhteliselt ees, aga seal on võimalik olla niimoodi, et sa-. Noh, sa ei pea sinna piiluma ja pildistama onju.

Seega on meestel kinnistunud ettekujutus sünnitusel osalevast mehest, kellega oma jutus end suhestatakse.

Meeste lugudes kajastuvad meeste endi ja nende naiste vaated sünnitusele veel meditsiinilisest aspektist. 1990. aastatel hakati Eestis propageerima aktiiv- ehk loomulikku sünnitust. Üks selle suuna eestkõnelejaid on Ülle Liivamägi. Aktiivsünnituse puhul on naine kogu sünnituse ajal aktiivne, ta on hästi valmistunud ja teadlik sellest, mis ja miks toimub, ta valib ise sünnitusasendi jne. Kui osutub vajalikuks meditsiiniline sekkumine, laseb naine protseduuride vajalikkust endale seletada ja võtab lõpliku otsuse vastu ise. Aktiivsünnitajate väitel on sünnitus lapse sünd siia ilma ja sünnitaja ülesanne on lasta sel võimalikult loomulikult toimuda. Aktiivsünnitus on seega lapsekeskne sünd, mida juhib sünnitaja (Reinaus 2007: 98-100, 157). Üha populaarsemaks muutub kodusünnitus, nt aastal 2001 oli neid 4, aastal 2008 aga juba 61 (<http://www.synnitoetus.ee/index.php?id=113>). Minu analüüsitud materjali hulgas on üks lugu, mis räägib planeeritud kodusünnitusest, mis küll lõppes haiglas (Lembitu lugu).

See aspekt tuleb selgemini esile lugudes, kus mees ja tema partner eelistavad ise olla sünnituse juhid ja personali sekkumine on neile olnud vastumeelne. Sellised on Kalle ja Lembitu lood. Kui kõik ei ole läinud partnerite ootustele vastavalt, siis vastutab meeste lugudes selle eest personal, mitte naine. Tavapärasem on, et mehed oma lugudes naise ega personali otsuseid ja tegevust ei vaidlusta. Naisele ei anta hinnangut, kui ta on näiteks valuvaigisteid vajanud. Nende mittekasutamine

mainitakse siiski ära positiivses võtmes. Enamasti pole meeste jaoks niisiis oluline sünnituse kulg, vaid sünnitust hinnatakse põhimõttel „lõpp hea – kõik hea.”

Meeste lugudes kajastub nende kogemus niisiis suhestatuna kultuuriliselt loodud ettekujutustega mehest ja tema rollist sünnituse juures. Need ettekujutused on mõjutatud diskussioonist ”uue isa” kuvandi üle avalikkuses, sünnituseelsest koolitusest, meeste omavahelistest aruteludest, kunstilistest väljendusvahenditest (mängufilmid). Meeste lugudes kajastuvad ka nende vaated sünnituse erinevate viiside üle meditsiinilisest aspektist.

2. Meeste juttude ülesehitus

Lena Marander-Eklund sedastab oma artiklis *Unique and Yet So Commonplace: Childbirth Narratives* („Erilised ja samas nii tavalised: sünnituslood”), et kuigi sünnitus on sünnitanud naise jaoks erakordne kogemus, on see samal ajal ka päris igapäevane sündmus. Lapsi sünnib iga päev ja suur osa inimestest saab ühel päeval lapsevanemateks. Sünnituslood pole kindlasti identsed, iga sünnitus ja sünnituslugu on erinev, kuid lugusid analüüsid avastas Marander-Eklund, et neil on ühine ülesehitus, mis koosneb järgmistest episoodidest:

- 1) sünnituse algus
- 2) kodust lahkumine/haiglasse saabumine
- 3) esimene sünnitusfaas (avanemisperiood)
- 4) teine sünnitusfaas (pressid)
- 5) lapse sünd
- 6) esimene kohtumine ja esimesed emotsioonid seoses lapsega
- 7) kolmas sünnitusfaas (platsenta sünd ja õmblused)
- 8) peretoas.

Jutt järgib niisiis füsioloogilist sündmuste kulgu ja on suhteliselt lineaarne ja kronoloogiline (Marander-Eklund 2003: 125-127).

Analüüsid intervjueritud meeste lugusid sellest kompositsiooniskeemist lähtuvalt, tuli esile, et üsna samasugune on ka meeste juttude ülesehitus. Kõigi meeste lugudes esinevad episoodid 1-5 ja nende lood järgivad seega samuti sündmuste füsioloogilist kulgu. On lugusid, mis nende episoodidega piirduvadki, kuid tavaliselt on meeste lugudes ka episoodid 6 ja 7. Kaheksas, peretoaepisood puudub meeste lugudes pea täiesti. Lisaks eelpoolnimetatud episoodidele võib meeste lugudel olla eellugu ja kokkuvõte, mida Marander-Eklundi analüüsitud naiste lugudes ei ole.

Eelloo rääkimise ajendiks on tavaliselt mõni probleemne olukord. Näiteks Guido alustab oma lugu rasedusest, mis oli komplitseeritud ja valearvestusest isapuhkuse võtmisel. Daniel räägib, kuidas ta enne sünnitust kõrtsis käis ja tal hiljem haiglas selle pärast paha oli. Seda episoodi ei esine siiski kõigil ja üldiselt algab lugu sellega, mida peetakse **sünnituse alguseks** – tavaliselt kas lootevete puhkemisega või valude algusega. Nelja mehe loos märgib sünnituse algust hoopis telefonikõne haiglast – sel

juhul olid naised juba varem haiglas ja sünnituse alates kutsuti mehed haiglasse.

Teine episood – kodust lahkumine ja haiglasse saabumine esineb samuti kõigi meeste lugudes, on aga erineva tähtsusega. Suurema kaaluga on see episood nende meeste lugudes, kes on oma naistele hiljem haiglasse järele läinud. Ka mõni eriline olukord võib sellele episoodile suurema kaalu anda, näiteks Illimar kirjeldab, kuidas nad kiirabiga haiglasse läksid, sest ta naine polnud kunagi kiirabiga sõitnud.

Esimene sünnitusfaas, kus toimuvad emaka kokkutõmbed ja emakakael avaneb, on naiste juttudes üks olulisemaid episoodide, mida sageli kirjeldatakse detailset (Marander-Eklund 2000: 423, Reinaus 2007: 74). Tegemist on perioodiga, mis tavaliselt moodustab sünnituse kõige pikema osa ja mis naiste jaoks tähendab üha intensiivsemaid valuhooge. Meeste juttudes on sellel episoodil jällegi väga erinev osakaal. Daniel kirjeldab seda perioodi mõne lausega ja võtab selle episoodi kokku sõnadega „noh, siis me seal passisime ja higistasime, eks ole”. Sõna „valu” ei maini Daniel oma loos kordagi, sama võib öelda Antsu, Herberti, Illimari lugude kohta. Valudest räägitakse kaude, näiteks räägitakse valuvaigistite kasutamisest. Need mehed, kes on naistele hiljem järele läinud, mainivad ära, et kui nad haiglasse jõudsid, oli naistel juba valu:

Jaan: Seal kenasti võeti vastu, juhutati sünnitus-, sinna ruumi. Siis olid nagu, *naisel olid juba väga nagu hood olid juba peal*. Suhteliselt shokeeriv oli alguses, kuna ma ei olnud oma naist nagu kannatamas näinud heh, et see ehmatas nagu alguses kindlasti ära et.

Kalle: Ja siis kimasin-, kimasin kohale sinna. *Siis noh juba Kadi oli juba üsna siukses seisundis, et oli juba valus ühesõnaga*. Et ei olnud nagu, no ütleme, ei olnud seal enam väga midagi -, midagi sellist arutada.

Herbert: Liina vist oli seal, palatis oli juba (3) *kõvasti tegeles seal oma asjadega juba*. No vot, ja siis see tants käis.

Valudest rääkimisel on erandiks Jaan. Ta kirjeldab oma naise valude nägemist ja enda osa valude leevendamisel. Jaani lugu on ainus, kus mees valude leevendamise juures abistab ja tema aktiivset osalust rõhutab ”meie”-perspektiivi kasutamine - „kuskil kella kaheteistkümnene *me siis koos valutasime*.” Jaani laps oli intervjuuerimise hetkel umbes poolteist kuud vana. Seega oli sünnitusest möödunud võrdlemisi vähe aega.

Marander-Eklund toob artiklis *Variation in Repeated Interviews: Stories of Childbirth*

(„Variatsioon korratud intervjuudes: sünnituslood”) välja asjaolu, et naised räägivad aasta aega pärast sünnitust valust distantseeritumalt kui vahetult pärast sünnitust (Marander-Eklund 2000: 430-431). Sama võib öelda meeste lugude kohta, sest lugudes, kus räägitakse enam kui aasta aega tagasi toimunud sündmustest, on valudel ja tegelikult kogu esimesel sünnitusfaasil väiksem tähelepanu. Siiski, Antsu laps oli intervjuueerimise ajal samuti pooleteistkuune, kuid tema oma loos valu ei maini. Hiljem intervjuu ajal märgib ta siiski, et kuigi tal endal on sünnitusest väga positiivsed mälestused, siis tema naise mälestused võivad olla teistsugused, rohkem valuaistinguga seotud.

Mõned mehed annavad oma naise valude intensiivsusele hinnangu – Jaan teab, et „kuna noh ta oli esilekut-, esilekutsutud sünnitus, siis kõik toimus hästi kiiresti ja oli selle võrra nagu *topeltvalusam*”, Guido ütleb, et ta naise valud „olid loomulikult suured” ja Bruno arvab, et „nagunii oli valus”, aga „neid valusid nagu nii palju ei olnud ka”. Tavaliselt mehed aga naise valusid ega kannatusi rohkem ei kirjelda. Kalle on aga ainus, kes mainib, et naise valud muutusid intensiivsemaks.

Eduard Laugaste analüüsib ballaadi „Nurganaine” (Laugaste 1992), kirjeldades, kuidas sünnitaja käib abi paludes läbi kodused tuttavad paigad, kulutades „kuued kengad” ja „viied viisud”, palub abi puudelt ja kodustelt, jõudes lõpuks koguni surmamõteteni. Laugaste analüüsib seda kõike kui poetilist võtet, ta analüüsib laulu stiili ja nendib, et naise liikumine ja abipalved moodustavad suure osa ballaadi tegevusest (Laugaste 1992: 10-19). Laugaste, samuti kui mehed oma juttudes, kirjeldab küll tegevust, kuid ei ütle palju selle tegevuse põhjuste kohta – sünnitus kestab kaua ja valudes käies kulutataksegi „kuued kengad”, sünnitusvalud muutuvad intensiivsemaks ja vastamata abipalved viivad surmamõteteni.

Kaudselt räägivad mehed valust, kirjeldades abituse tunnet – nad tahaksid aidata, aga ei oska ega saa. Mitmedki mehed meenutasid ebameeldivatena neid hetki, kus aidata ei osatud või ei saadud:

Kalle: A siuke algus-, hehheh algus oli siuke küll, et ei osand kuidagi, noh, ei osand nagu kuidagi aidata ja siuke hästi süütunne ka, et *ostsid mingit saia ja mündised võtsid kaasa ja teki unustasid maha, mis oli hästi vajalik*.

Illimar: Noh jah, selles mõttes küll, et nagu toeks olla ja ma tean, et kuna see ootamine oligi väga pikk seal, et siis ikka, siis ma nagu mingitel hetkedel tundsin, et ma ei oska nagu-, ma ei oska nagu midagi teha, tahaks kuidagi aidata, *aga sul ei ole nagu midagi teha, et noh*.

Daniel: Et ega sa tegelikult midagi teha ei saa. See on-, see on see, mis onju, Sandriga nii hästi seda ei mäleta, aga just Kataga, see on nagu see, mis ennast nagu hullult närvi ajab, et tegelikult ka, *et tegelikult sa ei saa nagu sittagi teha onju.*

Kõik kolm lülituvad sellest tundest rääkides sina-vormile – võimalik, et selle abil püütakse ebameeldivast mälestusest distantseeruda ja otsitakse kuulajalt mõistmist. Ants seevastu meenutab vastupidiseid tundeid – kuidas ta leidis endale rakenduse ja ei tundnud ennast sünnituse juures ülearusena:

Siis-, kusjuures eriti naljakas oli see, et ma olin-, noh ma teadsin kõike, et tal on esiteks tuhud, siis hakkavad pressid ja see kõik kestab umbes nagu kaksteist tundi. Ja mul ei olnud nagu kordagi seda tunnet, et ma nagu aa olen üleliigne, bee ei saa aru mis toimub-, ma ei saa kuidagi aidata.

Herberti tsitaadist on näha, et ta naine „kõvasti tegeles seal oma asjadega juba”, s.t. tema jaoks oli valu „naise asi”. Ilmselt on meestel raske kirjeldada valusid, mida nad ise ei tunne. Seda enam naisele, kes on neid valusid ise tundnud.

Naiste juttudes on valu põhilisi teemasid. Oma juttudes sõnastab naine oma toimetuleku valutundega (Marander-Eklund 2003: 126). Valusid kirjeldavad naised detailset, need on „kohutavad”, „meeletud”, miski, mis ajab „hulluks” jne. (Reinaus 2007: 138).

Teine sünnitusfaas ehk pressiperiood. Siis meeste jaoks sünnitus tegelikult alles algab.

Jaan: Ja (1) kuskil siis kella (1) poole kahe paiku algas see sünnitustegevus, et laps otsustas, et nüüd on aeg välja tulla.

Kalle: Siis tuli veel üks õde sinna kohale (2) jaa ja siis hakkaski nagu sünnitus pihta ja, aga noh, eriti intensiivselt nagu kuidagi.

Guido: Ja muidugi siis see sünnitus, no mina olin sünnituse ajal nagu täiesti juures asjal, nagu, ma põhimõtteliselt olin ka nagu üks ämmaemandatest.

Herbert arvab, et „siis algas see õige protsess” ja Ants, et „siis läks korralikuks sünnitustegevuseks.” Kõik eelnev on niisiis olnud üksnes sissejuhatus. Mehed ilmselgelt elavnevad, kui nad jõuavad oma jutustusega selle perioodini. Tundub, et sel perioodil toimuvast saavad mehed paremini aru. Midagi silmnähtavalt toimub -

saabuvad arstid ja ämmaemandad, kes jäävad kuni sünnituse lõpuni palatisse ja kes sageli annavad mehele ülesande.

Illimar: Aga kui see sünnitus hakkas, siis mind pandi nagu rakkesse seal. Et pidin seal, ma ei tea, ühe käega kätt hoidma ja teise käega jalga väänama.

Mehed suruvad jalga, hoiavad kätt, julgustavad, pingutavad kaasa jne. Vahest mängib siin rolli ka see, et tegemist on selle sünnitusfaasiga, mida nad on varem näinud ja mille nad tunnevad ära – kui filmis on vaja kujutada sünnitust, siis valitakse ikka just see osa sünnitusest.

Sellesse episoodi jääb ka murelikke hetki – Bruno on mures, et pressiperiood venib pikaks; Kalle arvab, et arstid kiirustasid liialt; Jaan räägib, kuidas tema lapsel tekkis probleem hingamisega; Ants arvab, et ta naine lämbub ära:

A mul ei olnud kunagi hirmu. Ainukene kord oli see kui pressid olid ja Anni-. Pressid tulid ja ta ei hingand korralikult sisse ja siis ma arvasin, et ta lämbub ära. Sõna otseses mõttes, ma arvasin, et ta lämbub ära, sest ta nagu ei-, noh ta ei võtnud nagu piisavalt esimese nagu punnitusega ei võtnud õhku.

Räägitakse niisiis asjadest, mis „peaaegu” juhtusid ja luuakse niimoodi pinge, mille lahenduseks on **lapse sünd**. Kuus meest mainivad **nabanööri lõikamist**, kusjuures kolm neist räägivad sellest, et nad ei lõiganud nabanööri läbi ja põhjendavad, miks nad seda teha ei saanud. Kaks meest, kes lõikasid nabanööri läbi, räägivad sellest kui võrdlemisi ebameeldivast toimingust. Guido loost on näha, et see on teema, mis meeste seas ilmselt jutuks on olnud, sest tema vastandab ennast sellele tunde. Erinevalt Feliksist, kes võrdles nabanööri lõikamist kustutuskummi lõikamisega, räägib Guido, kuidas temal „mingit nüsimist” ei olnud:

Nabanööri lõikasin läbi, onju. *See on jumala äge minu arust. Ma ei tea, mõned ütlevad, nagu et-, vot ma ei saa aru sellest, et-, meestest, kes ütlevad, et esiteks nad ei lähe sünnituse juurde, ma ei laseks oma naisel iialgi üksinda minna, et noh sellepärast ma pean seal juures olema, see on mu kohus esiteks ja nii, ma tahan seal olla. Nabanööri läbilõikamine on minu arust äge asi, aga noh, ta on nagu siuke sümboolne tähendus, et seal midagi muud nagu ei ole. *Naksti! läbi, et siukest nüsimist nagu ei old, puhtalt lõigatud heh.**

Tundub, et Guido esialgne plaan oli rääkida mitte üksnes meestest, kes ei lähe sünnitusele kaasa, vaid ka meestest, kes ei lõika nabanööri läbi. Ta mõtleb aga ümber ja otsustab, et nabanööri lõikamine on siiski lihtsalt sümboolse tähendusega toiming.

Sellele episoodile järgneb **esimene kohtumine lapsega**. Sedagi episoodi kirjeldavad mehed väga erinevalt. On mehi, kes lihtsalt nendivad, et „siis oligi olemas” või „ja siis tuligi” ja see nending ühtlasi ka lõpetab nende loo. Tavalisem on siiski see, et mehed kirjeldavad esimest kohtumist lapsega. Kui naiste juttudes võivad selles episoodis osaleda mõlemad värsked vanemad ja kujutatakse perekonda (Marander-Eklund 2006: 150), siis mehed kirjeldavad hetki pärast lapse vannitamist, kui nad on lapsega kahekesi ja naine on alles sünnitustoas. Naiste reaktsioone ja emotsioone seoses lapse sünniga ei kirjelda ükski mees. Mehed, kelle loos see episood esineb, mainivad ära kolmandasse sünnitusfaasi kuuluva **rebendite õmblemise**. Feliks ei ei räägi küll kohtumisest lapsega, mainib aga ära õmblemise:

Ja siis 21.01 oli laps käes ja ja siis kui need õmblused ära tehti , siis oli nagu eriti kole lugu see, kuidas ta kutsus kõik need ülemad arstid, kes seal olid, kutsus vaatama, kui ilusa õmbluse ta tegi. Ja siis kõik tulid vaatama, siis ta nagu ei saanud ennast nagu kiitmata jätta. Aga see oli nagu üks koht, mida mina ei näinud.

Platsenta sünni ei maini ükski mees ja harva esineb seda ka naiste juttudes (Reinaus 2007: 74).

Kahes loos järgneb sellele episoodile veel perepalatisse minek ja haiglast välja kirjutamine, kuid tavalisem on, et antakse **hinnang sünnitusele ja/või selle juures viibimise kogemusele**. Kokkuvõtte võib tegelikult esineda juba loo alguses. Sellise viisi on valinud Guido, kes teeb kokkuvõtte sünnitusest kohe pärast haiglassejõudmise episoodi:

Sünnitus oli nagu väga-, noh, suhteliselt kiire. Oli(3) oli seitse tundi ja natuke peale. Võib-olla laias laastus kaheksa tundi, a mitte rohkem. Ja siis ilma süstita, ilma mille-, mingi valuvaigistita. Et see on nagu-, tuli ilusti.

Ants võtab oma enesetunde sünnituse ajal samuti kokku juba päris jutu alguses, öeldes, et tal ei tekkinud kordagi sellist tunnet, nagu oleks ta üleliigne. Enamasti on kokkuvõtte loo lõpus ja meeste hinnang on positiivne:

Ants: Aga (1) mis on hästi naljakas, mida ma olen mõelnud, on see, et see on nii loomulik, et isad on sünnituse juures, et ma ei kujuta ette, kuidas inimesed sünnitasid ilma, et neil oleks tugiisik kaasas. Ma tõsiselt ei saa sellest aru. Nad pidid üksinda kuskil, noh ilmselt veel üldpalatis eksju ägisema seal, röökima. See tundub mulle nagu olevat nagu väga-, või respekt noh, ongi noh, ma ei tea.

Jaani: Ja see kogemus oli-, tagantjärele tundus, et ei olnudki nagu midagi nii hullu. Kui ma alguses mõtlesin, et see jääb mu viimaseks, siis ma praegu võin öelda, et-et kindlasti ta vist viimaseks ei jää mulle hehheh. Et noh, hästi positiivne tegelt. Mulle hirmsasti meeldis.

Daniel: Aga ma ei tea, mul on hästi hea tunne, et ma seal ikkagi olnud olen, mõlemaga. Et selles mõttes on-, ma ei tea, minu arust on hästi normaalne.

Kalle annab kokkuvõttes hinnangu sünnitusele – kuigi personal sekkus tema arvates liiga palju, läks kõik kokkuvõttes ikkagi hästi:

Aga jah, muidu kõik oli siuke loomulik, selles mõttes, et mingit-, noh seda me teadsime ise, et mingit narkoot-, noh mingeid naerugaase ja neid ei hakka nagu kasutama, et see nagu noh pole kohane-, kohane kuidagi, see on nagu ikkagi-, see ei aita ka, et see on kuidagi pika toimega ja nii edasi põhimõtteliselt. Läksime nagu seda, noh kogemust ikkagi saama. [...]Aga noh, kõik läks hästi ja pärast olid kõik väga rõõmsad ja õnnelikud.

Kokkuvõtet ei ole kõigil lugudel – mõned lood lõpevad juba lapse sünniga. Üldiselt kulgevad lood kronoloogiliselt, mõnel üksikul juhul esineb tagasi- või edasivaatamisi. Ka naiste juttudes esineb seda, et naine pöördub mõne varasema episoodi juurde (Marander-Eklund 2003: 127-128).

Meeste juttude ülesehitus on niisiis sarnane naiste juttude ülesehitusega, erinevused on aga rõhuasetustes. Nii meeste kui naiste jutt järgib sündmuste füsioloogilist arengut sünnituse algusest lapse sünnini. Naiste juttudes on suurem osakaal esimesel sünnitusfaasil, kus naine sõnastab oma toimetuleku valuga. Mehed, välja arvatud üks erand, ei kirjelda oma juttudes valuga seotud tegevusi ega kannatusi ja valu ei kuulu nende kogemuse hulka. Teisest sünnitusfaasist räägivad mehed kui sünnituse tegelikust algusest. Tundub, et selles etapis toimuv on mehele nähtavam ja seega ka arusaadavam. Esimest kohtumist lapsega kujutavad naised perestseenina, mehed aga valivad selleks aja pärast lapse kaalumist ja vannitamist, kui nad on lapsega kahekesi ja sündmuste kulgu ei dikteeri enam naise kehaga toimuv. Loo kokkuvõttes annavad mehed positiivse hinnangu sünnitusele ja/või selle juures viibimise kogemusele.

3. TEGELASED MEESTE JUTTODES

3.1. Mees ja naine

Meeste juttudes ei ole keskne tegelane alati nii selge kui Marander-Eklundi analüüsitud naiste juttudes, kus naine meenutab sündmusi, mis toimusid tema enda kehaga ja kus naine ise on ka peategelane. Mehed aga jutustavad lähtuvalt sellest, mis toimub kellegi teise kehaga. Nende reaktsioonid ja tegevus on seotud muutustega naise kehas ja ühtlasi naise reaktsioonidega nende muutustele.

Marander-Eklund toob esile, et naiste juttudes on meestele antud üsna kõrvaline roll. Ühe seletusena sellele asjaolule toob Marander-Eklund välja võimaluse, et naistel on raske oma kogemust jagada – sünnitusjutt on naise enesepresentatsioon ja sünnitus on lõppude lõpuks ikkagi „naiste töö”. Teise seletusena pakub ta, et tänapäeval on meeste osalemine sünnitusel nii enesestmõistetav, et nende osalemist eraldi välja tuua pole vaja (Marander-Eklund 2006: 150). Samad põhjused kehtivad ka ümberpöörduvalt – mees räägib enda kogemusest ja naise osalemine sünnitusel on veelgi enesestmõistetavam kui meeste osalemine, nii et meeste juttude kohta võib öelda, et seal on kohati väga tagasihoidlik hoopis naiste roll. Nii pole näiteks Bruno loos naist iseseisva tegelasena kordagi mainitud. Jutustuse alguses tegutsevad mees ja naine koos, jutustaja kasutab „meie”-perspektiivi, vahepeal kasutab jutustaja ebamäära vormi („noh, nagunii oli valus onju”), kus isik jääb täpsustamata ja loo lõpus kasutab jutustaja „mina”-perspektiivi. Samasugust tendentsi esindab Guido, kes küll mainib oma naist, kuid esitab teda üsnagi passiivsena ja fookuses on Guido ja tema tegevus. Võimalik, et selle üheks põhjuseks on see, et kõik informandid teadsid, et mul on ka endal sünnituskogemus ja seega ettekujutus sellest, mis naisega sünnitusel toimub. Teisalt, kuigi ma seda intervjuu alguses ei küsinud, võisid mehed arvata, et kuna ma uurin nimelt meeste jutte, siis huvitab mind eriti meeste roll. Mõlemad mehed viitavad sellele oma jutustuses:

Bruno: Noh nagunii oli valus eksju, aga me arvasime, et midagi nagu karmimat tuleb veel sellest, aga tegelikult oligi lihtsalt mingil hetkel nagu see asi. Nii ja siis (3) siis-. Ma pean nagu oma rollist nagu rohkem rääkima eksju?

Guido: Ja ma ütlen ise ka, et super nagu arstid ja ämmaemandad, väga väga toredad. /K: mhmh/ Aga et siis, mis minu roll oli seal.

Meeste jaoks jääb naine ja naise kehaga toimuv tagaplaanile. Naise kehaga toimuvad protsessid on küll jutustuse aluseks, need viivad sündmusi edasi, aga jutustajana jätaavad mehed vahele aspektid, mida nad kas ei oska või ei taha kirjeldada. Näiteks valu, mis on naiste juttude põhilisi teemasid (Marander-Eklund 2003: 126), ei kirjelda mehed kuigivõrd. Ilmselt on meestel raske kirjeldada midagi, mida nad ise ei tunne. Mehed ei kirjelda oma naiste kannatusi ja naiste reaktsioone valule kirjeldavad nad kaudselt, nt mainitakse valuvaigistite kasutamist.

Naised ei ole meeste juttudes kuigi aktiivsed. Näiteks ei vaidlusta naised meeste juttudes ühtegi personali otsust, naistega lihtsalt toimetatakse mingeid protseduure (pandi epiduraal, anti mingisuguseid asju, tehti süsti jne). Kogu sünnitus toimuks justkui sünnitava kehaga, milles erinavad protsessid aset leiavad (valud algavad, sentimeetrid avanevad, pressid vaibuvad jne). Naine on meeste juttudes pigem passiivne patsient kui sünnituse juht. Ainsaks erandiks on Lembitu naine, keda Lembit esitab kogu protsessi juhina. Lembitule ja eriti tema naisele oli oluline sünnitada ilma meditsiinilise sekkumiseta. Algselt oli neil plaanis kodusünnitus, millesse Lembit suhtus küll umbusuga, kuid ta otsustas naise soovi austada. Laps sündis lõpuks küll keisrilõikega, kuid Lembit rõhutab, et ta naine säilitas lõpuni adekvaatsuse. Ta võrdleb oma naist teiste naistega, uskudes, et üldiselt lasevad naised endaga teha ükskõik mida, peaasi, et sünnitus lõpeks kiiremini. Raske öelda, kas ülejäänud naised ka tegelikult nii passiivsed olid või on tegemist sellega, et mehed keskenduvad pigem enda tegemistele ja tunnetele. Ilmselt pole neile oluline esitada ennast või oma naist sünnituse juhina - tundub, et meestele on tähtsam tulemus, see tähendab laps, mitte sünnituse kulg.

Reeli Reinausi magistritööst selgub, et samasugune suhtumine sünnitusse on omane ka naiste juttudele – sünnitus on midagi, mis tuleb läbi teha selleks, et saada laps. Kuidas see täpselt kulgeb ja milliseid protseduure naise kehaga tehakse, polegi nii oluline (Reinaus 2007: 142-143).

Meeste juttudes ei ole mitte mingit kriitikat naise käitumise, välimuse ega otsuste kohta. Samas on see teema, mis Reeli Reinausi uurimuse järgi naistele nende juttudes muret teeb – kuidas näevad neid nende mehed. Kardetakse ennast mehe silmis abitu ja ebanaiselikuna näidata. (Reinaus 2007: 142.)

Meeste juttudes võiks meeste endi rollinimi kõige üldisemalt olla abiline. Nad aitavad oma naist, pakkudes kas füüsilist või moraalselt tuge. Nad aitavad naise valusid leevendada, loevad raamatut ette, julgustavad, aitavad füüsilise jõuga ja on lihtsalt seltsiks. Minu küsimustele, mis on mehe roll sünnitusel ja kas ta oli sünnituse juures pigem enda või naise pärast, vastati üldiselt, et mehe roll on naisele abiks olla ja sünnituse juures viibimise peamiseks põhjuseks oligi naist aidata. Mehed saavad abilised olla erineval määral, vastavalt sellele, millist abi nende naine soovib ja vajab. Või on naisele hoopis olulisem see, et mees nõ „oleks lihtsalt olemas”. Mõned mehed pidasid seda kõige olulisemaks, mida nad naisele sünnituse ajal pakkuda saavad:

Guido: Just eelkõige-, sa ei pea seal nagu kogu aeg tõllerdama jalus, niiõelda (2) eriti seal sünnitusetoas. Sa pead olema seal olemas. Piisab kasvõi sellest, et naine, ta teab, et sa oled seal ruumis. Ta teab, et kui tal midagi väga vaja on, et siis sa, noh ta saab mingi konkreetse asjaga sinu poole pöörduda. (2) Et-et see on nagu kõige suurem tugi, ma arvan.

Daniel: Et sa noh lihtsalt seal oled ja saad võib-olla vastu pead mingisuguse asja eest pigem, aga noh, tegelt selleks sa seal oledki onju. Noh, loogiline. Niuke lihtne vastus. Trafaretne onju hehheh.

Lembit: No minu jaoks on ikkagi see selles mõttes nagu täiesti, et ma olen nagu-, ma olen nagu mees, keda on sellel hetkel naise asi juhtida või naise asi nagu küsida abi. No ma peaksin nagu nägema või lugema mingeid mõtteid, aga noh, ma arvan, et see-, no võib-olla seal ongi see kõige tähtsam siis see, et-, see füüsiline juuresolek.

Jutustajana võivad mehed enda rolli siiski esitada just sellisena. nagu nad soovivad. Ühte äärmust esindavad juba eelpool mainitud Bruno ja Guido, kes esitavad ennast aktiivsete osalistena, jättes naised tagaplaanile. Ennast esitatakse aktiivse osalejana ka ilma, et täpsustataks, milles see osalemine täpselt seisnes („muudkui käi ja sahmi ringi”, „ma põhimõtteliselt olin ka nagu üks ämmaemandatest, et ma kogu aeg tegutsesin seal juures”).

Teises äärmuses on lugu, kus mees mainib ennast kogu jutustuse haiglas toimuva osa jooksul vaid korra:

Herbert: Ega ta vist seal voodi peal väga ei püsind, ta trampis ringi seal mööda majapidamist eks, siis trampisin tal sabas ja.

Kogu ülejäänud sünnituse aja tegutsevad tema loos vaid naine ja personal, „mina”-perspektiivist räägib mees uuesti siis, kui laps on sündinud ja isa on lapsega kahekesi. Üsna sarnane on selles mõttes ka Feliksi lugu ja Danieli esimese lapse sünni lugu - nendes lugudes jääb mees kõrvaltvaatajaks.

Meestel on jutustamiseks kaks perspektiivi – „mina” ja „meie”. „Mina”-perspektiivi kasutab jutustaja siis, kui ta räägib sellest, mida ta ise tegi või tundis. „Meie”-perspektiivi aga siis, kui räägitakse ühistest tegevustest, aga mõnikord ka siis kui tundub, et tegevus puudutab tõenäoliselt eelkõige naist, nt:

Jaani: Et siis kella üheksast kuskil kella kaheistkümneni *me siis koos valutasime*, aegajalt kõndisime.

Bruno: Ühesõnaga *meil* olid siin mitu päeva olid niuksed toredad nagu libavalud.

Feliks: A nii kui anduri külge pani, siis läksid silmad pulka pähe onju: „Nii, nüüd vanni ja vesi jooksmas, onju!” *Me tahtsime vannis sünnitada onju*.

„Meie” abil on võimalik ennast tegevuse osalisena näidata või rõhutada seda, et lapsesaamine ja sünnitus on partnerite ühine ettevõtmine. Feliksi tsitaadis viitab „meie” ilmselt sellele, et partnerid olid sünnituse üle eelnevalt arutanud. Bruno tsitaadi puhul on ilmselt samuti tegu ühiste arutelude ja Bruno emotsionaalse seotuse rõhutamise. Jaani puhul tähendab „meie” aga Jaani tegevust naise valude leevendamisel.

Üldiselt annavad naised oma loos meestele olulisema rolli jutustuse alguses, kui otsustatakse haiglasse minna. Kui ollakse juba haiglas, jääb mehe roll rohkem tagaplaanile. Pärast sünnitust antakse mehele jälle nähtavam osa – naised kirjeldavad, kuidas mees lõikas läbi nabanööri ja osales lapse esimesel vannitamisel (Marander-Eklund 2006: 149-150).

Ka meeste juttudes on mehed kindlasti nähtavad loo alguses, siis kui sünnitus algab, aga eriti juhul, kui naine on juba varem haiglas ja mees läheb talle järele. Näiteks kirjeldab Kalle pikalt, kuidas ta pärast naise telefonikõnet valmistus haiglasse sõitma ja milliseid ettevalmistusi ta tegi. Herbert, kes jääb hiljem haiglas sünnituse ajal passiivseks, kirjeldab samuti haiglasseminekut:

Herbert: Ma läksin rahulikult magama ja siis mingisugune(1)noh(1) paari tunni pärast, mis kell see oli, peale kahteist natuke või, ja siis-, siis tuli kõne, et: „Läheb lahti!” /K: mmmm/ H: Ja siis kakkusin omal saapad jalga ja panin sinna. Mingi mutiga veel seal(3) kaklesin ukse juures, ma ei mäleta, mis ta seal(4), aa proovis mulle mingit õpetussõnu vist jagada seal, umbes et(3) et: „Kas te ikka teate, kus te lähte?” või midagi siukest. Siis ma saatsin ta üsna ruttu ära sealt.

Herbert ongi nähtav tegelane kahes episoodis – haiglasseminekul ja pärast lapse sündi. Need on samad episoodid, kus meestel on aktiivsem roll naiste juttudes.

3.2 Laps

Lapsele viitavad mehed tavaliselt sõnadega „ta” ja „laps”, kuid ühel juhul ootamatult ka näiteks „tõbras” – „Aga kõigepealt oli vees, ja siis tõbras pani käe ette endal.” Mõnikord mainitakse last nimepidi - Herbert ja Daniel räägivad kahe lapse sünnist ja kasutavad laste nimesid, et kaht sünnilugu eristada. Mõlemad mainivad lapsi juba loo sissejuhatuses, päris esimeses lauses:

Herbert: Ühesõnaga see päev kui ta sündis, siis oli üsna kindel, et ta see päev ei peaks sündima tegelikult.

Daniel: Okei. Sander. Sandriga oli see, et Anu oli nagu päris mitu-. Ma arvan, me käisime haiglas sünnitamas vist mingi kolm-neli korda, eksole.

Guido esitab oma last juba loo sissejuhatuse aktiivse tegutsejana, öeldes, et „ta otsustas sündida kahekümnendal”. Tavalisem on siiski see, et lapsele pöördub tähelepanu siis, kui algavad pressid ja laps hakkab sündima. Ka selles etapis esitatakse last aktiivse tegutsejana:

Jaani: Ja (1) kuskil siis kella (1) poole kahe paiku algas see sünnitustegevus, *et laps otsustas*, et nüüd on aeg välja tulla.

Samuti väljendavad lapse aktiivust sellised väljendid nagu „laps hakkas sündima” või „laps hakkas ilmale tulema”. Selles etapis tegutsevad naine ja laps koos. Mõlemale viidatakse sõnaga „ta” ja kohati võib olla raske aru saada, kas räägitakse naisest või lapsest:

Ants: See-, ja siis läks korralikuks sünnitustegevuseks, laps hakkas ilmale tulema. See oli (naerab) nii kohutav. Kõigepealt ta ei saand nagu, tal oli kohutavalt suur pea onju. Ja siis ta oli seal mingi lahkliha, siis mul oligi natuke hirmus. Siis oli see aeg kui ta punnitas ja siis ta ei saand välja ja. Siis nad lõikasid teda natuke ja siis tuli pea välja ja ma nägin.

Kuni sünnihetkeni on laps meeste lugudes isegi siis, kui teda esitatakse aktiivse tegelasena, mehe jaoks võõras. Ta on lihtsalt keegi, kes tekitab komplikatsioone ja ärevaid meeleolusid ja mehed räägivad lapsest nii nagu nad poleks teda veel näinud. See muutub lapse sünni hetkel. Üle poole meestest meenutavad oma jutustuses esimest kohtumist lapsega. Tavaliselt kirjeldatakse hetki pärast lapse kaalumist ja vannitamist. Need on mehe hetked, kus mees on lapsega kahekesi. Mees pole enam mitte tugiisik oma naise sünnituse juures, vaid isa, kes tervitab oma äsjasündinud last:

Illimar: Aga mul on meeles see see emotsioon nagu hästi selgelt. Et see oli midagi nii tugevat, mida ma nagu varem väga tundnud ei olnud. Et kui see laps nagu seal lihtsalt tulebki välja kusagilt sipstigi! ja ongi järsku olemas ja siis šokk ja ja siis nagu see laps. Laps anti siis mulle pihku ja öeldi, et mine nüüd jaluta koridoris natuke, nii kaua kui siis Ritat kokku lapiti. Ja siis ongi, vaatab sulle suurte silmadega mingisugune pisike asi otsa. Ei osand nagu tõesti mitte midagi muud öelda, siis vaatasid, ütlesid: „Tere!” ja siis me kõndisime edasi-tagasi, niikaua kuni ta magama jäi.

Herbert: Siis jalutasime Antiga ringi seal ja ajasime mingit juttu seal ja vahtisime lage ja mis me seal tegime. Ei ta vist väga ei vahtinud, aga midagi ta seal tegi, mingi nägusid ta tegi mulle vist. Siis me tegime vastastikku lolle nägusid. (4) Ja siis öde midagi ka seal ütles, et: „Lolle nägu ei tohi teha!” või midagi heh. „Ma ei tea, mul pole targemat võtta kuskilt praegu.”

Guido: Jaa ja siis (2), põhimõtteliselt kohe siis anti ta minu kätte, läksime kohe kaaluma, siis Gitat õmmeldi nagu kokku samal ajal, siis jäeti meid üksinda. Põhimõtteliselt oligi, et esimesed ma ei tea kakskend minutit me olime nagu kahekesi lapsega ja siis ma rääkisin talle, kes ma olen ja kust ta tuli ja.

Feliks: Aga jah, väga väga lahe oli. Et teinekordki. Just see, et kui sa seda põnni esimest korda näed, siis noh-. No ta on ikka nii kole, et see on ikka jube lihtsalt. Aga samas noh, vot see on see, et mõni kole asi on ikka niivõrd armas, eks. Isegi pisar tuleb kohe silma eksju. Võtad kätte. Uskumatu.

Kuid on ka vähem emotsionaalseid kirjeldusi. Kalle kirjeldab sama episoodi hoopis sellisena:

Kalle: A noh, pärast oli see jah, et siis ikka, et kõva häält ei tohi teha ja valgust ei tohi näkku lasta ja kõik niimoodi et. Siis ma pidin ka valvama seal, et-, olema kuidagi. Enne oli just juttu ühe teise sõbraga, et natuke vanemad esmasünnitajad on ilmselt heh natuke tüütud ämmaemandatele, et on hästi siuksed niiõelda eee noh, siuksed nõudlikud või targad või. Siis jah, et natuke häda oli, et sai seal nendega kaasas käidud ja muretses, et ikka hoitaks beebit hästi.

Ants kirjeldab naerdes, kuidas ta nägi oma sündivat tütart. Siin on tähelepanu selgelt lapsel ja mitte isal endal:

Siis nad lõikasid teda natuke ja siis tuli pea välja ja ma nägin. Tal olid juuksed peas, kõik olid nagu niimoodi segi (näitab) näo ümber. Ta nägi välja nagu väike shimpans (naerab). See oli tõsiselt nagu, nina oli (näitab) (naerab), täiesti lilla.

Mitte kõigis lugudes ei muutu mehe roll loo käigus isa rolliks. Vahest võiks öelda, et neis lugudes lõpeb mehe lugu seal, kus algab isaroll. Lapse sündi mainitakse („ja siis oligi olemas”, „ja siis tuli”) ja sellega lugu lõpeb. Järgneda võib näiteks hinnang sünnitusele ja selle juures viibimise kogemusele, kuid lapsele ja tema sünniga seotud tunnetele tähelepanu ei pöörata. Nii võib öelda, et mõned lood räägivad sünnitusest, mõned nii sünnitusest kui lapse sünnist ja mõnede lugude põhiteema on pigem lapse sünd kui sünnitus. Kahes loos nimetab mees pärast lapse sündi oma naist emaks ja märgib seega naise rolli muutumist.

3.3 Personal

Kui Marander-Eklund eristab naiste juttudes tegelastena ämmaemandat ja ülejäänud personali (Marander-Eklund 2006), siis meeste juttude puhul pole selline eristamine mõttekas. Ämmaemandatel pole meeste juttudes olulisemat rolli kui arstidel või ülejäänud personalil. Sageli viidatakse haiglapersonalile, on need siis parasjagu arstid, ämmaemandad või keegi muu, sõnaga „nemad”/ „nad” või kasutatakse lihtsalt umbisikulisi vorme, nt „Ja siis pandi nagu seda mingit süsti juurde.” See ei tähenda siiski alati, nagu oleks personal meeste jaoks tähtsusetu, vaid pigem on juba kontekstist selge, kellega on tegemist ja täpseid tiitleid pole tarvis lisada (või siis neid täpselt ei teatagi).

Loo alguses on personal see, kes annab loa mehele või paarile haiglasse tulla või jääda. Eriti selgelt väljendab seda Emil, kelle naine ööbis enne keisrilõiget

haiglas, aga Emilit „ei lastud siis veel seal magada.” Hiljem räägib ta, kuidas tal väikese kavaluse abil õnnestus operatsiooni jälgima minna:

Olin arstiga mingi paar kuud enne rääkinud, et kas ma saan sünnituse juures olla. Ta oli öelnud, et : „Vaata seda siis!” Ja sel hetkel kui operatsioon algama pidi, arsti ennat ei olnudki (1) veel kohal ja siis ma teatasin nendele õdedele, kes seal olid, mingisugused sanita-, sanitaare vist operatsiooni juures ei ole, *whatever*, et: „Arst lubas mul juures olla, vaadata seda. Et kust ma saan oma sussid ja kitli, onju. Ja mask ja müts. Olgu olla!” Jaa nad panid mulle need selga ja kehtasid õlgu ja. Siis saabus arst, küsis, kes ma siuke olen hehhehheh ja miks ma seal olen ja siis ma ütlesin, et: „Me ju kunagi rääkisime sellest onju!” Ja siis ta ütles umbes, et : „*Whatever*. Teeme kähku ära.” Hehheh

Personal otsustab ka seda, kui kaugel sünnitus on ja alati ei taheta naise/partnerite arvamust seejuures arvestada. Feliks kirjeldab, kuidas arst ei uskunud tema naise valusid enne, kui oli seda aparaadi abil kontrollinud:

No. Veed tulid ära, siis tormasime ilge hooga koju. Ja hakkasime haiglasse minema. Ja jube kisa oli eksju tee peal, et juba valus onju. Jõudsim haiglasse, siis niimoodi arst küsis, et : „Millal veed tulid?” ja siis ütles, et: „Pole häda midagi onju” Naine ikka röögib nagu ratta peal. Ja siis: „No hea küll, ma panen sulle siis anduri külge eksju” A nii kui anduri külge pani, siis läksid silmad pulka pähe onju: „Nii, nüüd vanni ja vesi jooksmas onju!” Me tahtsime vannis sünnitada onju. K: mhmh S: Ja põhimõtteliselt oli niimoodi, et kell viis tulid veed ja kell üheksa oli laps käes.

Jutustaja ei näe seda aga sugugi negatiivsena, vaid räägib sellest naerdes ja peab seda pigem lihtsalt lõbusaks seigaks.

Kriitilist suhtumist väljendab Kalle, kelle arvates ämmaemandad teda ja tema naist tagant kiirustasid:

Ja siis uued ämmaemandad, kaks tükki, venelannad ka, temperamentsemad natuke, noh venelannad on vist temperamentsemad ja: „Mis te sööte, hakkame sünnitama!” hehheh, umbes niimoodi. Ja noh, meile endale tundus, et-, või kuidagi mulle vähemalt tundus, et kuidagi kiirustades või et kuidagi noh, et ei, noh, et oleks pidand nagu ootama natuke või kuidagi. No ühesõnaga- ja tekitasid nagu mingi siukse pinge või noh mingi-, mingi siukse vale situatsiooni, mida ei oleks nagu tohtind tekitada. [...] Nii ja siis khm ja siis kuidagi jah, et no justkui vaadati-, vaadati mingi teise pilguga ja tundus, et sünnitus ei edene ja ma ei mäleta, kas pandi mingi tilk-, tilgad, et kiirendada seda sünnitust ja selle tõttu, mul tundus, et kogu see sünnitus läks nagu meie käest ära või kuidagi nagu, et ei olnud meie see oma sünnitus et.

Personal esindab niisiis ametist tulenevat võimu ja teadmist, aga mehed usaldavad ja hindavad seda erineval määral. Kõige kriitilisem ongi ülaltsiteeritud Kalle, kes kirjeldab võitlust selle üle, kas sünnitust juhib naine koos oma partneriga või personal, s.t. kes on sünnituse juures ekspert:

No ja siis oli veel see asi, et me olime perekoolis justkui õppind kuidagi teistmoodi hingama kui nemad käskisid hingata. Ja siis oli siuke, *tekkis minu ja just nagu ämmaemandate vahel siuke vaidlus*, et: "Ei, et me ikka hingame teistmoodi, nagu meid õpetati, eks. Mitte nii nagu teie räägite." Et see on nagu noh, mingi jama, et me õppisime seda, või nagu mitte ei õppind, ütleme, et nii on õige ja, et ei tohi, et muidu on siuke nagu rebendite-, rebendid ja värgid. Aga noh, lõpuks kuidagi see asi muutus nagu nii kriitiliseks, et noh, justkui nen-, *justkui nende arust nagu niukene, noh lapsel ma ei tea, kas hakkas nagu vähe õhku olema või midagi siukest. Tegelikult vist ei olnud aga. Aga noh, siis öeldi, et kui nüüd ei jaksa, et tuleb vaakum hoopis.*

Personalil on siin võim valida meetmeid, mida rakendada ja seda ei tajuta mingil juhul positiivsena või paratamatuna. Pigem tajub Kalle seda ähvardusena, mida rõhutab ilmselt pärast sünnitust kujunenud seisukoht, et tegelikult ei olnud selliseks ähvarduseks vajadust. Kalle säilitab selles võitluses eksperdirolli, mis siiski ei laiene tema naisele.

Üldiselt suhtuvad mehed personali siiski positiivselt ja usaldavalt või, mis veelgi tavalisem, neutraalselt. Personali tegevusi ja otsuseid ei vaidlustata ja neid võetakse enesestmõistetavatena. Herberti loos on tema ise ja ta naine tagaplaanil, iga episoodi antakse edasi personali tegevuse kaudu - haiglasse jõudmise episoodis kirjeldab ta, kuidas „mingi mutt” teda seal vastu võttis, esimesst sünnitusfaasi kirjeldab Herbert nii:

Seal (1) seal mingit saalist vahepeal oli, mingi õde käis seal vahepeal heheh Liinale seal umbes ütlemas, et mis hääliku peal ta karjuma peab, et-et mina ei tea, kas aaa vist ei old hea, et uuu pidi hea olema heh. (2) Et, et: „Aaa ei ole üldse hea, et ei tohi aaa karjuda, et uuu peab karjuma!” heheh. Mille peale Liina siis kukkus kuradi karjuma, et ma ei mäleta, kas õõõ või ööö või midagi siukest hehhehheh ilge vihaga.

Teist sünnitusfaasi kujutab Herbert ainult läbi arsti tegevuse:

Ja siis kui see õige protsess juba lahti läks, siis-siis toodi see arst-, arst vist käis ka vahepeal ikka paar korda seal vaatamas ja (2). See oli ka siuke lahe mutt, et selle käest sai ka ikka seal sõimata

kohe, et: „Noh, sa ei punni siin üldse! Kas mina pean kõik töö ära tegema?” Kūünarnukiga kuradi kõhu seljas elas vahepeal (näitab). See oli päris lõpus juba heh. „Sina pead punnima, ega siis mina ei pea punnima!”

Ka hilisemates episoodides kirjeldab ta personali tegevust ja kommentaare. Kuigi Herbert kasutab selliseid väljendeid nagu „kaklema”, „sõimama”, „noomima”, ei ole tema suhtumine personali tegelikult kriitiline. Ka ei ole personal tema jaoks kuigi autoriteetne. Pigem väljendab Herbert imestust personali käitumise ja kommentaaride üle – ta ei saa nende käitumisest alati aru, kuid ta ei anna sellele ka hinnangut.

Meeste usku arstide pädevusse näitab seegi, et mehe reaktsioon toimuvale sõltub arstide reaktsioonist – kui arst muutub mingil hetkel mehe arvates murelikuks, siis teeb see ka mehe ärevaks:

Bruno: Sest ma tean, et see arst hakkas natukene nagu seal-, kuidagi nagu ma sain aru, et ta muutus nagu ärevaks ja see nagu tegi mind ka nagu ärevaks, et selles mõttes see oli nagu selline hetk, kus ma mõtlesin, et: „Okou, et mis nüüd? Mis nüüd nagu siis on?”

Daniel: Ja see arst oli-, ma ei tea, kas mul tundus, aga igatahes mul tundus, et see arst oli nagu suhteliselt närvis. Et ta ilmselt ei saanud sinna kõike seda personali, keda ta tegelikult tahtnud oleks. Jagasin ise nagu kõrvalt selle ära, et see ajas ikka-, no hästi vastik tunne oli mingil hetkel heh.

Daniel kirjeldab, kuidas ta tajus turvalisemana esimese lapse sündi, mille juures viibis rohkem arste ja tal endal oli väiksem roll. Teise lapse sünd, mida ülal on kirjeldatud, kulges ootamatult, selle juures viibis ainult arst või Danieli sõnadega:

Daniel: Et see läks nagu kuidagi-, kuidagi hästi imelikult ja hästi äkki. Ja me olime seal mina, Anu ja arst. Seal ei olnud nagu kabinetis *mitte kedagi*.

Nagu Danieli eelmisest tsitaadist näha, ei muuda see, et sünnituse juures on vähe personali, Danieli arvates ärevaks mitte üksnes teda ennast, vaid ka arsti, kes ootamatult üksi sünnituse vastu peab võtma.

Mõned mehed ilmutavad rahulolematust personali suhtes, keda oli vähe näha. Feliks räägib oma ämmaemandast:

Aga jah, meil oli see, et meil oli-, oma ämmaemanda võtsime. Kuigi noh, tegelikult me tagantjärele mõtleme, et noh poleks nagu mõtet olnud üldse. Ega see ämmaemand seal ei teind mitte midagi. Lihtsalt vaatas, kuidas läheb ja siis läks jälle minema. Et andis nagu isale juhised kätte ja.

Umbes samasuguseid tundeid väljendab ka Daniel:

Jaa see arst käis nagu lihtsalt mingisugune poole tunni tagant vist seal kabinetis eksole. Et me olime põhimõtteliselt rohkem nagu kogu aeg minu arust üksi seal. Tundub vähemalt praegu niimoodi. Ja ma ei tea, mis neil seal korras oli, ilmselt oli mingi hetk, et oli liiga palju neid sünnitajaid või midagi.

Marander-Eklund toob samuti välja, et mõnedes naiste lugudes oli näha sünnitajate soovi, et ämmaemand oleks rohkem nende juures olnud (Marander-Eklund 2006: 148).

Guido, kes esitab ennast igal hetkel pädeva ja aktiivse osalisena, tõestab oma positsiooni sellega, et ta sünnituse ajal oli “ka nagu üks ämmaemandatest” ja ”pigem oli mõni see ämmaemand seal viies ratas vankri all.(2)Et noh, tuba oli inimesi täis, aga-aga kõik ju ei mahu juurde, aga mina olin seal täiesti juures.”

Kõige vastuolulisem on Lembitu suhtumine personali. Nende perel oli plaanis kodusünnitus, mille juures abilisena pidi osalema *doula* ehk sünnitoetaja. Kuigi Lembit pidas sellist lahendust liiga ekstreemseks, arvas ta, et olulisem on naise arvamus. Lembit ise ei tundnud erilist usaldust sünnitoetaja vastu, kuid samas ei pooldanud ta ka liigset meditsiinilist sekkumist. Kui sünnitus algas, otsustas Lembit naine, et parem on siiski haiglasse minna. See oli lahendus, mida Lembit pooldas, sest ta uskus, et kriitilisel hetkel jääb sünnitoetaja oskustest väheks. Lembitu vastuoluline suhtumine tuleb selgelt esile olukorras, kus ta ei oska valida “poolt” konfliktis oma naise ja arsti vahel:

No näiteks see üks seis oli see, et kui Hanna sünnitas onju ja siis hakati talle pinda käima sellega onju, et-, et me süstime talle mingit asja, no ma ei tea, mingi meditsiiniline asi, millest noh, minul polnud aimugi, mis põhimõtteliselt oleks võinud kiirendada sünnitam-, sünnitust või siis leevendada onju. Ja siis see ämmaemand või siis niiöelda see arst, kes oli automaatselt tegelikult ka minu silmis natukene paha staatusega, selles mõttes tema nagu näed ikkagi mingi haiglategelane onju, et noh, et-. Ta oli ka nagu siukene tossis ja niuke vussis natukene. Et see ütles, et.” Võtame selle mingi rohu või süstime midagi” onju ja siis Hanna küsis, et”Miks?” Et ta ei taha onju. “A see teeb teil selle-, see teeb teil sünnitamise kiireks-, kiiremaks” onju. Ja siis see kogu see naljakas situatsioon oli selles,

kuidas Hanna nagu ühel hetkel nagu lõpetas sünnitamise või no kogu sünnitamine jäi seisma onju, vaatas talle otsa onju ja küsis, et: "Mis mõttes kiiremaks?", onju, et: "Kui palju mulle aega on antud, eks, et siin nagu ära sünnitada?" Siis noh, minul oli see nagu siukene, ma mõtsin, et kas ma nüüd nagu-. Tegelikult ma oleks tahtnud nagu Hannat kaitsta onju, et oleks öelnud sellele-, sellele mutile, et noh, et: "Kamoon!" onju, et: "Ära turgi!" onju, et: "Lase nüüd rahus sünnitada!" onju. Teiselt poolt mulle tundus, et nigu ma kuskilt nagu midagi siukest hakkas tekitama, et ma oma naist kaitsen onju, see on ainult nagu niukene õli tulle valamine onju. Et siis on nagu kuradi sõda lahti onju. Et ongi nagu terve perekond on haigla vastu onju. Siis mulle tundus see siuke natuke nagu laveerimine onju, et-. Et võib-olla ma natuke isegi mõtlesin, et küllap arstid ka midagi teavad ikka või, või nii ja naa. A samas ma olin ikka mingisuguste kuradi nende rohtude ja süstide vastu onju.

Ühest küljest tunneb Lembit, et ta peab toetama oma naist ja tema seisukohti, mida ta mingil määral isegi jagab. Ta pooldab loomulikku sünnitust, kuid peab siiski mõistlikuks teatud meditsiinilist järelvalvet ja talle pakub turvatunnet teadmine, et tõeliselt kriitilises olukorras ei ole ainsaks lahenduseks see, mida pakub sünnitoetaja - „et me hakkame kambakesi koos ümber maja laulma või midagi siukest nagu”, vaid pigem võimalused, mida pakub haigla – „et noh, alati on variant see, et lõikame lõhki onju hehheh.” Lembit oli ka ainus mees, kes kokkuvõttes väljendas rahulolematust oma rolliga sünnituse juures. Ta oli üks kolmest tugiisikust, teised kaks olid naised. Lembit tundis, et sünnitus on pigem „naiste värk” ja ennast nimetas ta abituks abiliseks.

Niisiis on arstid ja ämmaemandad meeste jaoks üldiselt eksperdid. Arste ja ämmamemandaid usaldatakse ja nende tegevuses ei kahelda. Kriitilist suhtumist väljendatakse vähe – põhiliselt olid kriitilised kaks meest, kes ise ja kelle naised eelistasid sünnitusel olla pigem eksperdid kui patsiendid. Teiste jaoks oli personali tegevus iseenesestmõistetav. Lõplikult lasus sünnituse õnnestumise eest vastutus personalil kõigi meeste lugudes.

KOKKUVÕTE

Vaatlesin meeste jutte sünnitusest esiteks meesuurimuslikust aspektist – kuidas mehed suhestuvad kuvandiga „uuest isast” ja ettekujutusega meestest sünnituse juures, nagu seda kujundatakse tulevaste isade omavahelistes vestlustes, sünnituseelsel koolitusel, filmides. Meeste juttudes kajastuv sotsiaalne ja kultuuriline kontekst puudutab eelkõige peresünnitust kui iseenesestmõistetavust. Samuti suhestuvad mehed diskursusega sünnituse erinevate viiside üle. Meeste lugudes tuleb see esile juhul, kui mees ja/või tema partner eelistavad aktiivsünnitust, kus protsessi juhib haiglapersonali asemel sünnitaja, kes on sünnituseks hästi ette valmistunud ja teadlik oma kehaga toimuvast. Aktiivsünnituse puhul langetab lõpliku otsuse meditsiinilise sekkumise kohta sünnitaja, olles seega pigem sünnituse juht kui passiivne patsient.

Teiseks vaatlesin meeste jutte jutu-uurimuslikust aspektist. Intervjuusid analüüsid eristan jutustuses kolme samaaegselt toimivat ja vastastikku mõjuvat välja – jutuilm (*taleworld*), jutustuse väli (*storyrealm*) ja vestluse väli (*the realm of conversation*). Mudel pärineb Katherine Galloway Youngi tööst *Taleworlds and Storyrealms* (”Jutuilm ja jutustuse väli”). Mina sain inspiratsiooni selle rakendamiseks Põhjamaade folkloristidelt, Ulf Palmenfelti (2006) ja Lena Marander-Eklundi (2006) töödest. Vaatlesin, millised on tegelaste rollid meeste lugudes ja võrdlesin neid rollijaotusega naiste lugudes.

Töös analüüsitava materjali moodustasid minu poolt 2009 aasta märtsis ja aprillis läbi viidud üksteist narratiivset intervjuud meestega, kes olid aastatel 2000 kuni 2009 Tallinnas ja Tartus oma naise sünnituse juures tugiisikuks. Mind huvitavad küsimused olid: millised teemad kerkivad esile meeste lugudes, kuidas nehed oma loo üles ehitavad ja kuidas jaotuvad rollid meeste lugudes. Analüüsil lähtusin Lena Marander-Eklundi rakendatud naiste lugude analüüsimeetodist – kuidas sündmus asetub kolmele eri väljale - jutuilm (*taleworld*) oma sündmustega, millel on oma aeg, koht, ruum ja tegelased, s.o. potentsiaalne lugu; jutustuse väli (*storyrealm*), mis saab eksisteerida jutustamise hetkel ja mille tulemus on konkreetne tekst. Jutustuse väljale jäävad näiteks jutustaja kompositsioonitehnikat ja žanrivalikut puudutavad otsused. Vestluse väli (*realm of conversation*) hõlmab jutustamissituatsiooni, nt toimumiskoha ja intervjuueeri mõju jutustusele.

Meeste juttude ülesehitus on üldjoontes sama, mis naiste juttudes ja järgib sündmuste füsioloogilist arengut, kuid meeste ja naiste juttudes on erinevatel

episoodidel erinev kaal. Enim tuleb esile esimese sünnitusfaasi ja valude kirjeldamise tagasihoidlik osakaal meeste juttudes, võrreldes naiste juttudega, ja teise sünnitusfaasi tajumine sünnituse tegeliku algusena. Kuigi meeste jutt lähtub sellest, mida nad näevad toimuvat naise kehaga, ei räägi mehed mitte naise, vaid ikkagi enda kogemusest, s. o. tegemist on vahetu kogemuse alusel loodud elamusjutuga. Jutustajana saab mees valida neid aspekte ja episooide, mida ta soovib kas rõhutada või millest eelistab pigem vaikida. Samuti võib ta ennast esitada just sellise tegelasena, nagu ta soovib.

Naiste roll on meeste juttudes tagasihoidlik ja passiivne. Naine on meeste juttudes pigem passiivne patsient kui sünnituse juht. Naine on kogu protsessi juht vaid ühe mehe loos. Mehed kasutavad jutustamiseks kolme perspektiivi – „mina”, „meie” ja „sina.” „Mina”-perspektiivist räägivad mehed siis, kui nad räägivad sellest, mis puudutab vaid neid endid, „meie”-perspektiivi kasutatakse ka siis, kui tegevus puudutab kõige tõenäolisemalt eelkõige naist, nt „*meil* olid siin mitu päeva olid niuksed toredad nagu libavalud”. „Meie”-perspektiiv rõhutab seda, et tegemist on partnerite ühise ettevõtmisega, milles mees on aktiivne osaline. „Sina”-perspektiivi kasutavad mehed siis, kui räägivad abitusetundest, mis neid sünnituse ajal valdas, selle kasutamisega distantseerutakse ebameeldivast mälestusest ja taotletakse kuulaja mõistmist.

Kõige „nähtavamad” on mehed oma lugudes sünnituse alguses, haiglasseminekul ja pärast sünnitust, kui mees on lapsega kahekesi – eriti viimane on episood, kus mees saab jutustuses uue rolli ja tema tegevust ei dikteeri enam naise keha ja naise soovid, vaid ta saab olla sõltumatu tegutseja.

Last võivad mehed küll mainida juba loo alguses ja esitada teda juba selles etapis iseseisva tegutsejana („ta otsustas sündida kahekümnendal”), kuid kuni sünnihetkeni on laps lugudes meeste jaoks ikkagi veel võõras, lihtsalt keegi, kes tekitab komplikatsioone või ärevaid hetki. See muutub lapse sünniga, kui mehed kirjeldavad esimest kohtumist lapsega. On aga ka lugusid, mis lõpevad lapse sünniga ehk selle hetkega, kus lõpeb mehe tugiisikuks olemine.

Personali roll meeste juttudes on ootamatult suur ja personal on eelkõige eksperdi rollis. Personal otsustab selle üle, kes võib haiglasse tulla või jääda, kui kaugel on sünnitus ja millal pressida. Üldiselt suhtuvad mehed personali neutraalselt või positiivselt ja personali otsustes ning tegevustes ei kahelda. Juhtudel, kus partnerid eelistavad meditsiinilise sekkumiseta loomulikku sünnitust ja soovivad

ise olla sünnituse juhid, avaldatakse siiski ka kriitilisemaid seisukohti personali tegevuse üle. Nendes lugudes esindab personal meeste jaoks võimu otsustada sünnituse kulu ja viisi üle.

Kokkuvõttes vastutab kõigi meeste lugudes sünnituse õnnestumise eest personal – ka siis kui kõik ei ole läinud partnerite ootustele vastavalt, vastutab meeste lugudes selle eest personal, mitte naine.

Käesolev töö keskendus mehe kui sünnituse juures ühest küljest oodatud, teisalt ebamäärares positsioonis oleva osalise kogemusele. Edaspidi pean nii soo-kui jutu-uurimuslikust aspektist põnevaks võimalust vaadelda kaht kogemust, mehe ja naise oma, mis räägivad ühest ja samast sünnitusest.

Kasutatud allikad:

Laherand, Meri-Liis 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn.

Laugaste, Eduard 1992. Ballaad "Nurganaine" Eesti vanemas laulutraditsioonis. *Eesti rahvaluule käsitlusi*. Tartu Ülikooli toimetised = Acta et commentationes Universitatis Tartuensis:943. Tartu, 3–29.

Kutsar, Dagmar 2007. Mees ja perekond: isadus. *Mees sotsiaaluuringu subjektina*. Dagmar Kutsar (toim.). Sotsiaalministeeriumi toimetised nr. 2/2007. Sotsiaalministeerium, 51-67.

Marander-Eklund, Lena 2000. Variation in Repeated Interviews: Stories of Childbirth. – Lauri Honko(ed.). *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*. Studia Fennica: Folkloristica 7, Helsinki, 417-434.

Marander-Eklund, Lena 2003. Unique and Yet So Commonplace: Childbirth Narratives. *Journal of Indian Folkloristics*. Vol. 5(1/2), 125-132.

Marander-Eklund, Lena 2006. The Actors in Young Womens Childbirth Narratives.- Kaivola-Bergenhøj, Annikki, Klein, Barbro, Palmenfelt, Ulf (eds.). *Narrating, Doing, Experiencing. Nordic Folkloristic Perspectives*. Studia Fennica: Folkloristica 16. Helsinki: SKS 2006, 140-157.

Palmenfelt, Ulf 2006. The Dark Shadow of the Un-mentioned Event.- Kaivola-Bergenhøj, Annikki, Klein, Barbro, Palmenfelt, Ulf (eds.). *Narrating, Doing, Experiencing. Nordic Folkloristic Perspectives*. Studia Fennica: Folkloristica 16. Helsinki: SKS 2006, 101-116.

Reinaus, Reeli 2007. Enesepresentatsioon virtuaalses kogukonnas sünnituslugude ja Perekooli foorumi kommentaaride näitel. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Toming, Mari-Liis 2007. Isarolli muutumine – isa lapsega kodus.- *Ariadne Lõng*.
Nais-ja meesuuringute ajakiri 1/2, 65-75.

buduaar.ee/Foorum/topic/23679 (22.10.2007)

Niitra, Nils 2005. Tited panevad naistekliiniku proovile.
tartu.postimees.ee/150905/tartu_postimees/177026.php (15.09.2005)

Pino, Jüri 2006. Miks mees ei lähe sünnitama?
eestinaine.ee/artikkel.php?id=7579&k=1 (03.10.2006)

<http://www.synnitoetus.ee/index.php?id=113> = Eesti Sünnitoetajate Ühing (26.05.
2009)

Summary: Men's tales about childbirth – view on childbirth from the perspective of men's studies and narrative studies

First of all, the author viewed men's tales about childbirth from the perspective of men's studies – how men relate to the image of the “new dad” and to the idea of men at childbirth as it has been depicted in the conversations among future dads, prenatal trainings and in movies. The social and cultural context reflected in men's tales concerns above all family delivery as a natural thing. Men also relate to discourse concerning different types of childbirth. Men's tales highlight the fact when the man and/or his partner prefer active delivery in which instead of the hospital personnel the process is led by the woman in childbirth who is well-prepared for the delivery and conscious about her body. In case of active delivery the final decision about medical intervention is made by the woman in childbirth, therefore being the leader of delivery rather than a passive patient.

Secondly, the author viewed men's tales from the perspective of tale study. Upon analyzing the interviews the author distinguished three simultaneous and mutually influencing realms in the narratives – Taleworld, Storyrealm and the realm of conversation. The author studied which are the roles of characters in men's tales and compared them to the division of roles in women's tales.

The analyzed material in the work was comprised of eleven narrative interviews with men who had been the support persons at their women's delivery. Upon the analysis, the author proceeded from the analysis method of women's tales applied by Lena Marander-Eklund – how the event is placed on three different realms – Taleworld with its events that have their own time, place, space and characters i.e a potential tale; Storyrealm that exists at the moment of telling and the result of which is a specific text. For instance, Storyrealm includes the decisions of the story teller concerning the composition technique and choice of genre. The realm of conversation includes the story telling situation e.g the effect of the scene and the interviewer on the tale.

The pattern of men's tales is generally the same as in women's tales but the episodes have a different proportion in men's and women's tales. Above all, the modest proportion of the first delivery phase and describing the pains is highlighted in men's tales compared to women's tales and the perception of the second delivery phase as the actual start of childbirth. Although men's tales originate from what they

see is happening to the woman's body, men speak about their experiences not the woman's i.e it is an experience tale created on the basis of direct experience. As story tellers, men can choose the aspects they wish to either emphasise or which to keep quiet. Moreover, men can present themselves as the character they wish to be.

Women's role in men's tales is modest and passive. A woman in men's tales is more of a passive patient than a leader of delivery. A woman is the leader of the entire process only in the tale of one man. Men do not express any criticism concerning the decisions, activities and appearance of women.

Men use three perspectives for story telling – “me”, “us” and “you”. Men only tell from the “me”-perspective if they talk about something that concerns only themselves; “us”-perspective is also used when the activity affects obviously above all the woman e.g “*we* had such false pains for several days.” “Us” perspective emphasises the fact that it is a common endeavour of the partners in which the man is an active participant. Men use the “you” perspective if they talk about the feeling of helplessness that overwhelmed them during the delivery and the use of it distances them from unpleasant memories and the understanding of the listener is applied for.

In their tales, men are most “visible” at the beginning of delivery, going to the hospital and after the delivery when the man is alone with the baby – especially the latter is an episode in which the man receives a new role in the narrative and the woman's body and wishes are no longer dictating his activity and he can be independent in his activities.

Men can mention the child already in the beginning of the story and present the child as an independent party in this stage (“he/she decided to be born on the twentieth”) but until the moment of birth, the child is still a stranger in the men's tales – just somebody who creates complications or anxious moments. This changes with the birth of the child when men describe the first meeting with the child. There are also tales that end with the birth of the child i.e with the moment the man stops being the support person.

The role of personnel in men's tales is unexpectedly big and above all, the personnel have the role of an expert. The personnel decide who can come or stay in the hospital, how far the delivery is and when to push. Generally, men have a neutral or positive attitude towards the personnel and they do not doubt the decisions and activities of personnel. In cases the partners prefer a natural delivery without medical intervention and wish to be the leaders of the delivery themselves, more critical

opinions are expressed concerning the personnel's activity. In these stories, the personnel present power for the men upon deciding on the course and type of delivery. In conclusion, the personnel are responsible for successful delivery in all of the men's tales - also in case everything has not gone according to the partners' expectations, the personnel are responsible in the men's tales and not the woman.

The present work concentrated on the experiences of men who on one hand are expected participants at the delivery and who on the other hand are in an ambiguous position. Further on, the author considers the option to view two experiences talking about the same delivery to be exciting from the aspect of gender as well as tale study.